

UDK 61(091)(497.11)
75.052.041:61(497.115)
COBISS.SR-ID 216883724

ISSN 0350-2899. - Vol. 40, br. 2 (2015), str. 83-86.

ПРИКАЗИ ТИХОВАЊА НА ФРЕСКАМА НЕМАЊИЋКИХ МАНАСТИРА

REVIEWS OF HEALING THE FREScoes OF THE NEMANJIC'S MONASTERIES

Филип Михајловић, Ђорђе Булатовић, Јанко Петровић, Филип Мартиновић, Душан Ђурић

ФАКУЛТЕТ МЕДИЦИНСКИХ НАУКА, УНИВЕРЗИТЕТ У КРАГУЈЕВЦУ

Сажетак: Овим радом описан је развој медицинске науке од најстаријих времена до данас што је забележено различитим уметничким делима, сликарством, која, сачувана кроз векове, сведоче о тадашњим медицинским трендовима. Описане фреске манастира Високи Дечани у овом раду употпуњују доживљаје тадашњих третмана. Фреске још говоре и о томе да је сам метод тиховања, тј. исцељења био познат од давнина код Срба, пре него што је Француз Дубоа открио метод персуазије.

Кључне речи: тиховање, исцељење.

Summary: This work describes the development of medical science from earliest times to the present day, which was noted down by various works of art, the painting that has been preserved through the centuries testify about medical trends of that time. Described frescoes Visoki Decani in this work complete experience of the then treatment using the saints unselfish and powerful healer. The frescoes also speak about the fact that the method of healing was known among the Serbs before the Frenchman Dubois discovered a method of persuasion.

Keywords: healing.

У „Зидању Раванице” књегиња
Милица говори кнезу Лазару:

„Што бијаху Немањићи стари,
цароваше, па и преминуше,
не трпаше на гомиле благо,
но градише с њиме задужбине,
Саградише многе мнастире;
Саградише Високе Дечане,
баш Дечане више Ђаковице.” [1]

Историја развоја медицинске науке данас се може пратити, упркос бројним разарањима током векова, кроз разноврсна писана дела српског средњег века, кроз сликарство, кроз народна предања, умотворине, пословице, изреке, кроз архаична веровања, која, сачувана кроз векове, сведоче о тадашњим трендовима. О многим болестима у прошлости могу се наћи подаци у старим списима, али су посебно илустративни они на средњовековним фрескама српских манастира и цркава, из којих се може протумачити поимање обољења, манифестација клиничке слике и третман оболелог. [2]

Медицина у средњовековној Србији се базирала на научним изворима, док је државна политика и црква санкционисала, некада чак и репресивним методама, употребу магијских ритуала и враџбина. Тако се у члану 20. и 109. Душановог законика врло децидирано наглашава да се предвиђају строге казне против оних који се баве враџбинама (Цар Душан Силни, 1331–1354). Српска средњовековна медицина обједињавала је искуство најразвијенијих медицинских школа тога доба и карактерише се психотерапијским сугестивним деловањем, обogaћеним богатим емпиријским искуством. Свети Сава, оснивач првих српских болница, писац наших најстаријих медицинских списа и борац против надрилекарства, бави се улогом државе на очувању и унапређивању здравља свога народа. Наиме, први српски лекари су тзв. лекари-емпирици који су поседовали искуство у лечењу различитих болести. [3]

Стефан Урош III Немањић, син краља Милутина, подигао је болницу у манастиру Дечани код Пећи, 1327–1355. године. Григорије Цамблак је у делу „Житије Стефана

Дечанског” дао детаљан опис ове болнице: „Зато и начини други манастир, три стадија далеко од ове велике обитељи, са ћелијама једном до друге, добро састављен храм који лежи на источној страни у подгорју тога места... и подиже болнице за болесне монахе, за странце и ослабљене”. [5]

На фрескама у манастиру Високи Дечани постоје бројне илустрације разнородних третмана, тадашњом медицином препознатих обољења, као и портрети светаца, несебичних и моћних исцелитеља. Тако су на фрескама манастира Дечани приказана исцељења месечара, парализованих, те агитираних психотичних болесника са јасно осликаним патњама, који су тражили лек у прихватању и подршци, а често га налазили у моћи сугестије. Сугестија је радња којом се некој особи намеће извесна мисао, али тако да ту мисао дотична особа не подвргава нормалној критици. Велики утицај духовних чинилаца, а посебно сугестије, још увек је исувише мало познат, те се никад не може довољно истаћи тесна веза која постоји између психе и коме. Сугестија, односно ауто-сугестија, представља снагу која у своме дејству често превазилази сва наша очекивања. Само, не треба превидети да та снага може бити уперена како у позитивном, тако и у негативном смислу. [4]

Сугестија, као вид психотерапије, у то време је била одомаћена као тиховање, тј. духовни метод сугестивног деловања широко коришћен у народу, и била је везана за култ светитеља, исцелитеља какви су били Свети Козма и Дамјан, који се у нашој земљи данас славе као лекарска слава. Исихазам (гр. *ἡσυχία хесихиа* – мировање, тиховање, ћутање) је молитвена традиција у православљу коју упражњавају монаси исхаисти (гр. *Ἠσυχαστής hesihastes*). Овај начин духовног живота претежно је заступљен на Светој Гори, Фрушкогорским манастирима и у Метохији. Исихастичка пракса започиње покајањем и подвизима за чишћењем душе и тела од страсти, а наставља се непрестаним упражњавањем унутрашње молитве срца. Плод таквог подвига је виђење божанске светлости, попут апостолског на гори Тавор приликом Исусовог преображења. Исихазам није само дело подвига, већ и потпуно окретање човековој унутрашњости сједињено са

пунктом црквеног живота и неопходношћу узимања Светих Тајни. [7]

Као и све источњачке медитације, тако и хришћанска исихастичка, молитвена тиховања успостављају равнотежу унутрашњег живота усмеравањем пажње од свега чулног ка ванчулном. У тиховање се улази сужавањем чулног поља, свођењем броја, обима и интензитета сензација које примамо из материјалног света на минимум, уз умирење унутрашњег света, мисли и осећања до потпуног мира. Из тога се изводи назив „тиховање”, јер се у основи појма „исихиа” налази грчка реч у значењу мир, мировање, тишина. [11]

Наша вековима стара пракса исихастичког тиховања нема великих сличности са системом источњачког медитирања. Наше тиховање се од источњачког медитирања разликује више суштински, а мање формално, по томе што се код нас више практикује у монаштву него код световних људи. [14]

Немали број фресака у нашим старим манастирима приказује исцелитељску моћ Исуса Христа и других духовника. Најтипичнија у том смислу је фреска у манастиру Дечани из 1335. године. Исцелитељска моћ методом духовног тиховања као предетапа трансценденталне медитације (сугестивно деловање) била је својствена члановима породице Немањић. [8,14,18]

Молитвено тиховање као непрестано хођење човека пред лицем Божијим, у органској је вези са вршењем самих јеванђелијских заповести. Вршење заповести је припрема за више ступњеве духовног живота. Зато онај који би хтео да молитвено тихује, а није се врлинским живљењем ослободио од духовних страсти и болести, личи на човека који искаче из брода у море, сматрајући да ће на дасци без опасности стићи на обалу (преп. Јован Лествичник). [6,16,18]

Сам метод, тзв. тиховање је био познат међу Србима пре него што је француз Дибоа (Dubois) открио метод персуазије. Персуазија и утицај нису магија, она је вештина комуникације која се може научити савладавањем техника исте. [12,]

Персуазија је облик интерперсоналне комуникације који се одликује намером бар једног учесника да

промени мишљења, осећања или понашања другог или других учесника у комуникацији. Персуазија редовно садржи скриптирана (увежбана и планирана) понашања одабрана да могу мењати мишљења других учесника, за разлику од интерперсоналне комуникације која може бити спонтана. [4,9,10]

Слика 1. Исус исцељује двојицу са нечистим духом (Матеј, 8: 16), фреска ман. Високи Дечани, XIVвек. [13]

Image 1. Jesus heals two men with an unclean spirit (Matthew 8: 16) fresco monastery of Visoki Decani, XIV century. [13]

„И приступи му (Исус) нардо многи, који имаше са собом хrome, слијепе, одузете и многе друге, и положише их пред ноге Исусове и исцјели их” (Матеј, 15: 30–31).

Слика 2. Исус исцељује десет губаваца (Лука, 17: 12–18), фреска ман. Високи Дечани, XIV век; [13]

Image 2. Jesus heals ten lepers (Luke 17, 12-18), fresco monastery of Visoki Decani, XIV century; [13]

Слика 3. Исус исцељује слепог (Јован, 9: 1–38), фреска ман. Високи Дечани, XIV век. [13]
Image 3. Jesus heals the blind (John 9: 1 to 38), fresco monastery of Visoki Decani, XIV century. [13]

„А када се (Исус) приближаваше Јерихону, слепац неки сјеђаше крај пута просећи. Па кад чу како народ пролази, распитаваше се: Шта је то? И саопштише му да Исус Назарећанин пролази. И повика говорећи: Исусе, Сине Давидов, помилуј ме! А они што иђаху напријед кораху га да уђути, а он још јаче викаше: Сине Давидов, помилуј ме! А Исус стаде и заповиједи да му га доведу, а кад му се приближи, запита га говорећи: Шта хоћеш да ти учиним? А он рече: Господе, да прогледам. А Исус му рече: Прогледај! Вера твоја спасила те је. И одмах прогледа, и он пође за њим славећи Бога, и сав народ који виде даде хвалу Богу” (Јеванђеље по Луки, 18: 35–43).

Слика 4. Исус исцељује жену крвоточиву (Матеј 9: 20) фреска ман. Високи Дечани, XIV век. [13]

Image 4. Jesus heals a woman who is bleeding (Matthew 9, 20) fresco monastery Visoki Decani, XIV century. [13]

Својим садржајем дечанске фреске су заиста кодификована сума византијске православне иконографије. Немањихке цркве се показују као галерија разних струјања. Та чудна супротност у сликарству немањихких манастира, које је истовремено и уједначена по тенденцији и многострана по

изразу, нарочито је величанствено по својој јасноћи.

ЛИТЕРАТУРА

- Петровић, Дамњан, „Григорије Цамблак и Дечани“, Дечани и византијска уметност средином XIV века, Међународни научни скуп поводом 650 година манастира Дечана, септембар 1985, САНУ научни скупови, књига XLIX, одељење историјских наука, књига 13, САНУ и Јединство, Приштина, Београд, 1989.
- Катић Р.В. Порекло српске средњовековне медицине. Српска академија наука и уметности, Београд, 1981
- Равенић В. Основи етике, Култура, Београд, 1967.
- Миловановић Димитрије П. Етика у медицини кроз векове, Београд, 2000.
- Вукановић, Татомир. О култу Стефана Дечанског у Метохији, „Немања“ – задужбинска штампарија Вардарске бановине, Скопље, 1937.
- Светозар Р. Старо српско сликарство, друго издање, Академска књига, Нови Сад, 2010.
- Станковић Ј. Медицина дивина (Божанствена медицина), седмо издање, Предраг и Ненад (П&Н), Београд, 2000.
- Ивановић М. Метохија – споменици и разарања; Службени гласник, Београд и ИК Прометеј, Нови Сад, 2014.
- Законик цара Стефана Душана, књига III, САНУ, Београд, 1997.
- Поповић М. Социјална патологија, Постдипломске студије из психотерапије, Мед. фак. Београд, 1975.
- Тарановски, Теодор. Историја српског права у немањихкој држави, Геца Кон, Београд, 1931.
- Postel, J, Quetel, C. Nouvelle histoire de la psychiatrie, Dound, Paris, 1982.
- Images of frescoes. Available at: <http://www.srpskoblag.org/>. Last visited: 05.10.2014.
- Православље. Новине српске патријаршије, Амфилохије др Радовић. Available at: www.pravoslavije.rs; Last visited: 05.10.2014.
- Čorkalo, D. Мењају ли се ставови рационално: провера поставки модела вероватности елаборације. Докторска дисертација. Одсек за психологију, Филозофски факултет, Загреб, 1997.
- Богдановић, Димитрије. Историја старе српске књижевности. СКЗ, Београд, 1980.
- Марјановић Душанић, Смиља. Владарска идеологија Немањиха. СКЗ/ САС СПЦ/ СЛЮ, Београд, 1997.

Захвалница

Благословом игумана манастира Високи Дечани, господина Саве Јањића (архимандрита Саве Дечанца) и оца Петра, овај есеј обogaћен је живописним фрескама византијско плаве позадине, на којима је приказана исцелитељска моћ Господа Исуса Христа. Фотографије фресака са приказом тиховања послате су да овим радом употпуне и дочарају истим описану тему на симпозијуму „Медицина у уметности“.